

ט) שרה בחצר מלך גרר

(פרק כ)

לפני שיולד הבן המובטח, היה עליהם על אברהם ושרה לעמוד בנסיון נוסף. בהתערבותה הנפלאה של ההשגחה האלוהית היתה שרה צריכה להישמר מאי-כבוד, וזאת דוקא בסמוך להולדת יצחק — כדי להבהיר לעיני כל, כיצד שומר הוא ית' על טוהר הולדת יצחק מפני כל הסכנות, להבהיר לעיני כל, כמה חשוב הוא טוהר ההולדת בשביל שלמותו המוסרית של האדם, באשר עם ההולדת נורע הגרעין לגדולתם המוסרית או להסתאבותם של דורות שלמים. ואכן, מן הבחינה הזאת מתקשר סיפור זה היטב אל סיפור הולדת אבות עמון ומואב. שם הונח יסודם של שני עממים בזימה ובגבלה, ואמנם שקעו בניהם אחריהם בהתנוונות מוסרית. ישראל, לעומת זו, בצור טהור מתצבתו, ולכן ראוי הוא להיות עם ה'. ועם זאת יש לדעת, שרק „הבא ליטהר מסייעין בידו“¹, רק מי ששואף בכל לבו לשמור על טוהר זה, זוכה לכך שגם מן השמים יסייעו בידו בדרכו זו. שרה אמנו, ששאפה לטוהר זה, מן השמים סייעה ושמרה.

כבר תמהו על כך, כיצד זה שאפילו בעודה בת תשעים היתה שרה בסכנה להלקח אל בית המלך². כדי להשיב על שאלה מעין זו צריך לדעת לקרוא בין השיטין של הכתוב: מכיוון שעתידה היתה שרה להיות לאם, הרי שה' כבר חידש את כוח נעוריה, כך שחזרה להיות יפה כבימי צעירותה. ואם אין הכתוב מספר דבר זה במפורש, אין זה אלא משום שרואה זאת כתוצאה מובנת מאליה של התבטחה האלוהית בקשר להולדת יצחק.

בכל הפרק הזה, חוץ מן הפסוק האחרון שבו, בא השם אלוהים, אף על פי שהשם ה' היה מתאים יותר בפרק, שכל כולו תיאור ההשגחה הפרטית שלו ית' על אבות האומה. השבו להסביר זאת בכך שהשימוש

¹ שבת, קד, ע"א (המ').

² השוה רמב"ן, שד"ל ועוד (המ').

בשם ה' לא יתאים בקשר אל מלך עובד אלילים. אולם להלן כו, כח ואילך מדבר אבימלך עצמו על אודות ה', ולפיכך היה כאן מקום לשימוש בשם ה' לפחות בחלק האוביקטיבי של הסיפור, כלומר בפסוקים ג, ו, יז. מסתבר איפוא שהשימוש בשם אלוהים מתחייב מתוכן הסיפור. מכיוון שאבימלך לא נביא היה, אין לומר ויאמר אליו ה' בחלום, כשם שלא נאמר לעיל ויאמר ה' אל לוט, וגם בשאר המקומות נקל להבין את השימוש בשם אלוהים, כפי שנראה להלן. עם זאת נאמר במפורש בסוף הפרק, בפסוק יח, שה' הוא זה שפעיל כאן בכל הענין כולו.

פרק כ, פסוק א. ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב
בין־קדש ובין שור, ויגר בגרר.

משם, כלומר ממקום הימצאו הקודם, הוא אלוני ממרא אשר בחברון³). מסתבר שהפיכת סדום הביאתו לעזוב אזור זה; השווה רש"י. צריך איפוא לקשור את תחילת פרקנו — „ויסע משם” — אל פסוק כח שבפרק הקודם, דהיינו: מכיוון שראה אברהם את חורבנן של ערי הכנר, נסע משם; ואילו עשרת הפסוקים (מכט ועד סוף הפרק) מהווים מעין מאמר מוסגר, שדן באפיזודה מיוחדת⁴). — ארצה הנגב. דרומה של ארץ כנען, שהפך מאוחר יותר לנחלתם של השבטים יהודה, בנימין ושמעון, מתחלק לארבעה חלקים: ההר, כלומר הרמה, שבמערבה נמצאת השפלה, ובמזרח — המדבר. בדרומה של הרמה נמצא הנגב. — בין־קדש ובין שור. השווה לעיל טז, יד. — ויגר בגרר. מקום מושבו העיקרי היה בין קדש ובין שור, אך לעתים שהה, כגר, בגרר⁵).

פסוק ב. ויאמר אברהם אל־שרה אשתו אחתי הוא,
וישלח אבימלך מלך גרר ויקח את־שרה.

³ לעיל יג, יח.

⁴ ברוד שהמלה „משם” גורמת למבקרים לכאב ראש; השווה דילמן.

⁵ לאחרונה גילו את חורבותיה של גרר — חירבת־אל־גרר, במרחק שלוש שעות הליכה מעזה, בדרום־מזרחה של העיר.

ויאמר... אל, פירושו גם לדבר על אודות מישוהו. — ויאמר... אחתי הוא. אין הכתוב מגלה כאן, מה הניע את אברהם לומר על אשתו כי אחותו היא, וגם העובדה, כי בפסוק יא הוא מנמק התנהגותו זו, בשיחתו עם אבימלך, אף היא אינה מסבירה את הדבר. ומכאן ההכרח להגיד, כי פרקנו מתקשר אל המעשה הדומה שהתרחש בחצרו של פרעה מלך מצרים⁶), שם מבואר הענין על פרטיו. ומכאן גם ביאור לביטוי „ויקח את שרה“, כלומר ויקח אותה לאשה. — מלך גרר. כאן הוא נקרא מלך גרר, ואילו להלן כן, אוח הוא מכונה מלך פלשתים. ואין בזה משום סתירה, אלא שכאן מוזכר דוקא מקום מושבו של אבימלך, העיר גרר, כי היא מקום המאורע המסופר. העובדה שאבימלך שלט לא רק על גרר כי אם על כל האזור כולו מתבארת ממילא מן האמור להלן פסוק טו — „הנה ארצי לפניך“; והשווה גם להלן כא, לב—לד.⁷)

סוף ג. ויבא אלהים אל־אבימלך בחלום הלילה,
ויאמר לו הנך מת עליהאשח אשר־לקחת והוא
בעלת בעל.

מכיוון שאין ה' מופיע להם לעובדי ע"ז כמו שהוא מופיע לנביאיו, הרי הוא מזהירם או מודיע להם את אשר עתיד להעשות בחלום הלילה, השווה לבן, פרעה⁸). אמנם, גם ליעקב מופיע ה' בחלום הלילה, אלא שגילויי שכינה אלה הם תמיד בעלי אופי נבואי, וכפי שנראה להלן. הן גם בנביאים מדבר ה' בחלום. לעומת זו לא בא דבר האלהים אל עובדי

⁶) לעיל יב, י ואילך.

⁷) הספקות שיש לאחזים מן החוקרים באשר לקיום הפלשתים בימים קדומים אלה, ספקות שמביאים למשל את קנובל לראות בפלשתים המוזכרים כאן את העוים, המוזכרים בדברים ב, כג, ספקות אלה אין להם שחר, שכן כמה פעמים הם מוזכרים בספר בראשית (השווה גם לעיל י, יד — המ'), ואין צריך לפסוק בקיומם כעם כבר בימי האבות.

⁸) להלן לא, כד; מא, א ואילך.

ע"ז אלא למען הצלתם של האבות, ולא למען הצלתם שלהם. — הנד
מת. הנד עומד למות; השווה ישעיה לח, א. — בעלת בעל. השווה
דברים כב, כב.

פסוקים ד-ה. ואבימלך לא קרב אליה, ויאמר אדני
חגוי גם צדיק תהרג. הלא הוא אמר לי אחתי הוא
והיא גם היא אמרה אחי הוא, בתםילבכי ובנקין
כפי עשיתי זאת.

ואבימלך וגו'. הכתוב מדגיש היטב, כי לא אונה כל רע לאמנו
שרה, שעוד קודם לכן עשה ית' להצלתה. — אדני. אבימלך פונה אל ה'
באותו לשון כמו אברהם (°) ולוט (10); השם בלשון רבים, כשהגוי'ן קמוצה
ולא פתוחה. — הגוי גם צדיק, כמו הגם גוי צדיק, וכן גם מתרגם
יונתן —, הבר עממין דלא חב" וכו'; והשווה תהלים יח, כח. — והיא
וגו'. יש לציין שפעם אחת בלבד בא כאן, „והיא“ ביו"ד, בעוד שבשאר
הפרשה כתובה המלה בוי"ו. — בתםילבכי וגו', דהיינו לא חטאתי
כלל, לא במחשבה ולא במעשה.

פסוקים ו-ז. ויאמר אליו האלהים בחלם גם אנכי
ידעת כי בתםילבכי עשית זאת ואחשך גם אנכי
אותך מחטורלי, עליכן לא ינתתיך לנגע אליה. ועתה
חשב אשתיה איש ביינביא הוא ויתפלל בערך וחייה,
ואם אינך משיב דע כיימות תמות אתה וכלי אשרי-
לך.

בחלם. שוב מדגיש הכתוב, כי גם דיבור שני זה של ה' אל אבימלך

(°) לעיל יח, א.

(10) לעיל יט, יח.

— בתלום נאמר לו: — כי בתם-לבבך. ודאי צודק רש"י, כשהוא מדייק — „אבל נקיון כפים אין כאן“, כלומר שה' אינו חוזר על כל דברי אבימלך כי אם על מחציתם בלבד, שהרי לא זכותו של אבימלך היא שלא נגע בשרה לרעה, אלא המחלה שה' שלח לו ולביתו, רק היא גרמה לכך; השווה פסוק יז. ברם, מכיוון שאבימלך עשה בתום לבב, גרם ה' לנקיון הכפים. — ועתה, מאחר שכך הוא, חייב אתה לתקן המעוות כדי להציל עצמך. — נביא. בעצם פירושו — מבשר, דובר (של האלהים), ובתור נביא גם נאמן ביתו; השווה יח, יז—יט. בתור נאמן בית ה' בכוחו לתווך בינו ית' ואבימלך, באמצעות תפילתו. — ויתפלל לוגר, פירוש הוא יבקש בשבילך. התפלל (מלשון פלל = להפריד, לשפוט) משמעותו בעצם — להיות בורר או מתווך בשביל משהו (בעוד שמובנו של עתה¹¹) הוא להתחנן, לבקש על עצמו). — וחיה, כדי שתחיה; השווה משלי ד, ז. — ואם-אינך וגו'. אין אבימלך מוכן לבטל את המעשה שעשה בתום לב, והצורך באיום — „ואם אינך משיב“ וגו' מוכיח.

פסוק ט. וישכם אבימלך בבקר ויקרא לכל־עבדיו
וידבר את־כל־הדברים האלה באזניהם, ויראו
האנשים מאד.

וידבר וגו'. כדי להגן על אברהם מפני אנשיו וגם כדי להצדיק את התנהגותו שלו, מוצא אבימלך לנכון לכנס את עבדיו ולספר להם את אשר גמסר לו בחלומותיו, ומה גם שאף בתי עבדיו נפגעו; השווה להלן פסוקים יז—יח.

הפסוקים ט—י. ויקרא אבימלך לאברהם ויאמר לו מהי
עשית לנו ומה־חטאתי לך כִּי־הבאת עלי ועלי
ממלכתי חטאה גדלה, מעשים אשר לא־יעשו עשית

¹¹ השווה להלן כה, כא.

עמדי. ויאמר אבימלך אל אברהם, מה ראית כי
עשית אתי הדבר הזה.

ויאמר לו וגו'. אבימלך מתדיין עם אברהם, כאילו בקש הלה לפתותו לחטוא חטא גדול, כשהוא מתחזה התחזות מתעה. — מעשים וגו'. השווה רש"י, לפיו מוסב ביטוי זה על העונש שפגע באבימלך ובביתו, עונש המיוחס לאברהם, כאילו זה עשהו. אולם לנו נראה יותר כתרגומו של אונקלוס. — מה ראית. מה היה לפני עיניך, איזו מטרה היתה לנגד עיניך, כאשר מסרת דברים בלתי נכונים. בסתר לנו משוכנע אבימלך, שהנביא אברהם לא התכוון להחטיא אותו ואת עמו, ולכן הוא מבקש לשמוע מפי אברהם, מה היו כוונותיו.

עמדי — יא—ג. ויאמר אברהם כי אמרתי רק איך
יראת אלהים במקום הזה, והרגוני עלי דבר אשתי.
ונם אמנח אחתי בת אבי הוא אך לא בת אמי, ותהי
לי לאשה. ויהי כאשר התעו אתי אלהים מבית
אבי ואמר לה זה חסדך אשר תעשו עמדי, אל כלי
המקום אשר נבוא שמה אמרי לי אחי הוא.

כי אמרתי. יש להשלים להקדים: עשיתי זאת... — ר.ק. מובנה של מלה זו הוא גם חיובי, במקרה של הנחה ודאית; השווה כ, יט; תהלים לב, ו¹²). — יראת אלהים. ודאי היה לו לאברהם יסוד להניח, כי אין הפלשתים יראי אלהים וכי הם עלולים להטפל לאשתו. והשם אלהים מתאים כאן בהחלט, שכן עובדי ע"ז אלה — ברי כי לכל היותר יש לצפות ליראה מפני האלוהים באופן כללי אצלם, אך בוודאי לא ליראה מאת ה' המשגיח על עולמו ומכוון את גורל האדם. והדבר מסתבר בשים לב

¹² והשווה גם דברים ד, ו; שופטים יד, טז. וכן הדבר לגבי המלה "אך";
השווה בראשית מד, כח; שופטים ג, כד; שמואל א' טז, ה.

לעובדה, שאברהם לא באופן קבוע כי אם מפקידה לפקידה שהה בגרר¹³). ההודעה הבלתי נכונה בדבר יחסו אל שרה, אותה השמיע אברהם ברבים, לא נועדה איפוא אלא להציל אותו בהודמנו לעיר, מזמן לזמן. — אמנם, כמו שביהושע ז', כ, גם כאן פירושו — אמנם. — אחתי בת-אבי. לעיל יא, א נקראת שרה בפשטות — כלתו של תרח, כלומר אשת בנו, מה שהביא את חכמינו ז"ל לומר¹⁴), ששרה לא בתו אלא נכדתו של תרח היתה. אולם ניתן גם לקיים את פשוטו של המקרא¹⁵). — אך לא בת-אמי. אברהם היה צריך להוסיף הסבר זה, שכן גם בן נוח אסור באחותו, כלומר אילו היתה שרה אחותו מן האב ומן האם, הרי נשואיו יהיו אסורים גם בעיניהם. והנה כבר שואל הרמב"ן, מה טעם, „להתנצלות זו, כי גם אם אמת הדבר שהיתה אחותו ואשתו... כבר חטא בהם להביא עליהם חטאה גדולה“, ואם כן אין בפירוט יחסי קרבתו המשפחתית משום הסבר כלל. אבל נראה, שתשובתו הראשונה — „רק אין יראת אלהים במקום הזה“, די היה בה בעיני אברהם כתשובה לשאלת אבימלך, ואילו התוספת, „וגם אמנה“ וגו' — אינו אומרה אלא כדי להסביר, מדוע השתמש דוקא בשקר זה לשם הצלתו ולא באחר. ויתרה מזו. המשך הסברו בא ללמד את אבימלך, שלא עתה נדברו אברהם ושרה בענין זה, אלא הסכימו ביניהם כך כבר בעבר. אבימלך ואנשיו אינם צריכים איפוא להרגיש נפגעים כל כך: הסכם זה איננו מופנה דוקא כלפיהם, ויותר קל הוא לעבור לסדר היום על המשכתו של הסכם ישן, גם אם הסכנה, שלהנצל ממנה הוא מכוון, איננה כה חריפה, כשהצדדים נוהגים לפיו יותר משום שיגרה והרגל. — ויהי כאשר השרה תעו אתי אלהים. שני התרגומים מוציאים פסוק זה מידי פשוטו. יתר על כן, נראה שלפי תרגום יונתן שם זה אמנם חול הוא. ואכן, מחלוקת היא בתלמוד ירושלמי¹⁶) — לפי דעה אחת, הרי שם זה הוא היחיד מן המוזכרים אצל אברהם שהוא חול, „ויש אומרים אף הוא קודש“; השווה תרגום אונקלוס ותרגום יונתן.

¹³ השווה הנאמר לפסוק א דלעיל (תמ').

¹⁴ סנהדרין סט. ע"א (תמ').

¹⁵ והשווה ביאור המחבר ליה. לא.

¹⁶ מגילה פ"ק א. הל"ט.

מכל מקום, כבר חכמינו ז"ל התקשו בפירושו של פסוק זה¹⁷). תמהו על לשון הרבים — „התעו אתי אלהים“, אך כבר רש"י מביא מקבילות רבות לזה. ונראה שהרבה יותר התקשה להבין את הביטוי „התעו... מבית אבי“. ואולי אפשר לפרש הפסוק לפי פשוטו: לאמיתו של דבר התהלך אברהם בכל דרכיו כשה' מנהיגו ומגן עליו, בשעה ששאר בני האדם — תועים היו, אף כי עבדו את אליליהם בשקט ובשלוה מדומים. אך בעיני המסתכל מבחוץ היה דוקא אברהם התועה, מחוסר המולדת, „ושמי ה' לא נודעתי להם“¹⁸), כלומר ה' לא הוכיח עצמו עדיין כלפי חוץ כה'. טרם תהא ניכרת לעין המטרה, שלמענה הוצא אברהם מארצו וממולדתו; ההבטחה המופלאה שניתנה לו מפני הגבורה, טרם תתקיים. מולדת לא היתה לו לאברהם, ממקום למקום היה צריך לגדוד-לתעות. לא ניכר לעין, שה' האב הרחמן מנהיגו בכל דרכיו, אבל היה נראה שהאלוהים, השופט המעניש, מוליכו בדרך תעתועים, ללא מטרה וללא קץ. כך נראה מיד עם בואו של אברהם אבינו לארץ ישראל, כאשר הרעב מאלץ אותו לרדת למצרים, ואמנם היה זה אז, שהוא נדבר עם אשתו לומר עליו כי אחותו היא¹⁹). בצדק אומר איפוא אברהם: כאשר התברר לי, כי בצאתי מבית אבי יש (לפחות לפי שעה ולפי הנראה לעין) משום נדודים ללא מטרה, שנגזרו עלי מאת האלוהים, אז אמרתי אל אשתי וכו', והשימוש בשם אלוהים מובן והכרחי. —

הפסוקים יד—טו. ויקח אבימלך צאן ובקר ועבדים
ושפחת ויתן לאברהם, וישב לו את שרה אשתו.
ויאמר אבימלך הנה ארצי לפניך, כטוב בעיניך שב.

ויקח... ויתן... ויאמר. אבימלך איננו רוצה רק לפייס את

¹⁷ בראשית רבה, טרשה נב. יא: „א"ר חנין, הלואי נדרוש הדין קריא תלת אפין ונסיק ידו" (המ').

¹⁸ שמות ו. ג.

¹⁹ לעיל יב, יג.

אברהם במתנות, הוא גם רוצה להציע מולדת לזר הנודד הזה בארצו. — הנה ארצי וגו'. רש"י מצביע על ההבדל שבין אבימלך ופרעה. זה אומר⁽²⁰⁾ „הנה אשתך קח ולך“, ואף צריך לצוות אנשים על אברהם כדי לשמור על בטחונו, ואילו אבימלך רשאי להניח אצל תושבי ארצו יראת האלהים לפחות במידה כזו, שעכשו, אחר שהודיע ברבים את אשר נתגלה לו מפני הגבורה, הוא יכול לראות את שהותו של אברהם בארצו כבטוחה, ללא סכנה.

פסוק טז. ולשרה אמר הנה נתתי אלף כסף לאחייך
הנה הואילך כסות עינים לכל אשר אתך, ואתיכל
ונכחת.

בתרגומו⁽²¹⁾ לפסוק זה הלכנו בכל לפי פירושו של רש"י. מפרשנים אחרים נזכיר כאן רק את הרמב"ן, לפיו „אלף כסף“ פירושו — „...אלפי כסף“, ממון רב כיד המלך, כמו „הקטן יהיה לאלף“⁽²²⁾.... אבימלך מתכוון למתנות המרובות שנתן לאברהם, וששווין היה רב מאד. „הנה הוא לך“ וגו', כלומר הרי זה כסיו לעינים הן לך הן לשפחותיך, הכל יכסו עיניהם ולא יביטו בך, כי ייראו מפניך, „...באמרם המלך פדה נפשו (בממון רב) על שלחו יד באשת נביא...“. כך דיבר אבימלך כדי לפייס את שרה, ואת כל — ועם כל זה, ונכת, התדיינה עמו שרה, „...היתה מתוכחת עמו בטענות לאמור שלא תמחל לו, ובשבחה דבר הכתוב“. עד כאן ביאורו של הרמב"ן. ומכאן ואילך מה שנראה לנו בביאורו של הפסוק. — הנה נתתי אלף כסף. כיוון שאבימלך כבר פייס את אברהם על

⁽²⁰⁾ שם שם, יט — כ.

⁽²¹⁾ הרבה מקפיד המחבר ז"ל בתרגומו של כל פסוק ופסוק לשפה הגרמנית להביע בו את הפירוש שבו הוא בוחר, או לפחות לרמוז לו. לצערי לא מצאתי דרך טובה ועקבית לזכות קוראי תרגום זה בפרי עמלו הרב של המחבר ז"ל בשטח זה, ורק פה ושם שלבתי תרגומו בדברי הביאור (המ').

⁽²²⁾ ישע"י ס, כב.

ידי מתנות ועל ידי דברים, הוא מבקש ליתן מתנת פיוס מיוחדת לכבודה של שרה, אלא שבעדינותו חפץ למסור מתנה זו לא לידה שלה אלא דוקא לידי אברהם. והנה שרה לא ידעה מאומה, לא על חלומותיו של אבימלך ולא על שיחתו-התדיינותו עם אברהם. משום כך עשה עצמו כאילו אינו יודע על היחס האמיתי שבין אברהם לשרה, כאילו סובר עדיין, ששרה אחותו של אברהם היא, אותה לקח בכוח ובלי הסכמת אחיה אל ביתו, ובוזו כאילו הסיר את צעיפה מפניה ופגע בכבודה בעיני אנשי ביתה. לכן אמר: הנה אני גותן („גתתי” הוא הווה) אלף שקל כסף לאחיך (לעתים קרובות נעדרת המלה שקל לפני כסף), מפני שעשיתי לו את החרפה להוציאך בכוח מביתו. — הנה הוא לך כסות עינים וגו'. הרי זה לך כסות לעינים כלפי אנשי ביתך; מעתה שוב תיראי בעיניהם עם כל סימני הצניעות, עם הכסות מעל לעינים²³, פירוש כבודך אשר חולל הוחזר לך. — ואת כל, וגם מה שנוגע לכל האחרים, ונכחת, הרי זוכית מעכשו; הרי את יכולה להצביע על הכופר הרב שנאלצתי לשלם בגללך. באופן זה גם מתחזור, מדוע זה קבל אברהם מתנות אלה, אף על פי שבדרך כלל מסרב היה לקבל מתנות²⁴ — מתנות אלה היו לו ולאשתו סימן להצלח כבודם. הצורה „ונכחת” הנה קצת קשה. היינו מצפים ללשון עבר, גוף שני, אלא שאו היו צריכות להיות פתוחות הכ”ף והחי”ת, והת”ו דגושה ושוואית. משום כך יש לראות בצורה זו בינוני פועל ויש להשלים את הכינוי את (אל”ף פתוחה)²⁵. נכוח (השווה איוב כג, ז) במובן להתדיין עם משהו. כאן איפוא — מעכשו את יכולה להתדיין עם הכל, זוכית לעיני כל. עוד השווה „ביום השלישי וישא”, להלן כב, ד. וראה גם פירושו של הרשב”ם לפסוקנו.

²³ השווה „ותקח הצעיף ותתכס”, להלן כד, סה.

²⁴ השווה לעיל יד, כג והשווה גם יב, כ (המ’).

²⁵ אך בודאי אין זה זמן עבר, גוף שלישי, כפי שסובר דילמן. לפיו פירוש „זאת כל” וגו’ הוא — ובאשר לכל הענין כולו, הרי הכל מוסכם ומוחלט בזה.

פסוקים יז—יח. ויתפלל אברהם אליהאלהים, וירפא
אלהים את־אבימלך ואת־אשתו ואמהתיו וילדו. כִּי־
עצר עצר ה' בעד כל־רחם לבית אבימלך, עלידבר
שרה אשת אברהם.

אל־האלהים. בעוד שקודם לכן, בהתחננו על הצלת אנשי ארבע
הערים²⁶), אברהם פונה אל ה', אל אל הרחמים, מכיוון שהוא מבקש חסד
על חוטאים, הרי כאן הוא יכול לפנות אל אלהי המשפט, לאחר שאבימלך
כפר על עוונו על ידי החזרת שרה לידי אברהם והמתנות שנתן, תוה
אומר שמן הדין הוא שיירפא. ואם היה עוד צורך בתפילתו של אברהם,
הרי זה רק משום שכך התנה הטב"ה — „השב אשת־האיש... ויתפלל
בעדך וחייה”²⁷). — ואמת־יו, אלה הפילגשים, בעוד ששפחה הוא
המקביל לעבד, בלשון נקבה. — וילדו. מכאן נראה שהמחלה ששררה
בבית אבימלך היתה — חבלי לידה ללא לידה אחריהם. אלא שלפי זה
יקשה, כיצד זה תופיע מחלה כזו במשך זמן קצר אצל רבות או אף
אצל כל נשיו ופילגשיו של אבימלך? גם לא יתפרש מכאן, טיבה של
מחלת אבימלך מהו. יש²⁸) שרוצים להבין „וילדו” במשמעות כפולה,
ללדת ולהוליד, אך בכך לא מסולק קושי זה. צריך אפוא להניח, ששרה
שהתה לפחות חדשים מספר בהרמונו של אבימלך²⁹). ובאשר לתרגומים,
מסתבר שמשום קושי זה הם מתרגמים „ואתרוחו”, והשווה רש"י, המפרש
גם את המלה „רחם” בהתאם לזה. מכיוון שכל אלה נראים רחוקים, נראה
לנו כטוב ביותר להסביר „וילדו” כהחזרת כוח הלידה וההולדה, בעוד

²⁶ לעיל יח. פסוקים כז, ל, לא, לב, וגם כג, כו, לג (המ').

²⁷ לעיל פסוק ז.

²⁸ מן המבקרים. אלא שבעקבותיו של ביאור זה הם מגיעים למסקנה, שפסוק
יח צריך שנאמר על ידי מחבר אחר, כי הרי בו מדובר בנשים בלבד. מסקנה זו
איננה נראית לנו הכרחית כלל, שכן בנקל ניתן להבין, שעונשו של אבימלך
אינו מוזכר פעם שניה בפסוק זה באשר פורש בצורה ברורה למדי בפסוק ו —
„על כן לא נתתיך לנגע אליה”, ואילו על מחלת נשי בית אבימלך לא סופר
עד כה. ורק משום כך מפרט מחברו של פסוק יז בפסוק יח את טיבה של מחלתו.
²⁹ השווה רמב"ן (המ').

שכה

בראשית כ — כא

שב, עצר עצר בעד כל רחם" יש לראות את סתימתם של אברי התשמיש.
— ה' / כאן בא השם ה', מגינם ומנהיגם של אבות האומה, אשר פועל
בדרך נסית.